

## СФОРМОВАНІСТЬ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ РУХОВОГО РЕЖИМУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*У статті на основі проведеного дослідження висвітлено рівні сформованості готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в закладі дошкільної освіти.*

**Ключові слова:** руховий режим, майбутній вихователь, готовність, заклад дошкільної освіти.

*В статті на основі проведеного дослідження зображено рівні сформованості готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в закладі дошкільної освіти.*

**Ключевые слова:** двигательный режим, будущий воспитатель, готовность, заведение дошкольного образования.

*In the article, on the basis of the conducted research, the levels of formation of future educators' readiness for implementation of the motion mode in the preschools are highlighted.*

**Key words:** motion mode, future educator, readiness, preschool.

**Постановка проблеми.** Нині сучасна вища освіта в Україні потребує вирішення нагальних питань підготовки професійних кадрів у галузі дошкільної освіти. Однак, незважаючи на численні дослідження, присвячені проблемі підготовки і готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності, проблема готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в закладі дошкільної освіти (ЗДО) висвітлена не повною мірою.

**Аналіз наукових досліджень і публікацій** дозволяє простежити різновекторність щодо трактування поняття «готовність». Так, у філософії дану дефініцію трактують як прояв діалектичної єдності сутності (діяльності) і форми (певного рівня готовності до її здійснення); постійності та мінливості (перехід від постійного стану до зростання рівня готовності в результаті цілеспрямованого впливу навчання і виховання); необхідності (необхідність бути готовим для здійснення певного виду діяльності) і можливості (прояв різного рівня готовності до здійснення діяльності) [1, с. 27].

Науковці С. Д. Максименко та О. М. Пелех визначають готовність як цілеспрямований прояв особистості, що охоплює її переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання,

вміння, навички й установки [5, с. 70]. Ю. В. Пелех трактує готовність майбутнього вчителя до діяльності як «інтегровану якість особистості, спрямовану на адекватну реакцію щодо можливості ситуативного вирішення універсальних (різнопланових) освітніх завдань із допомогою активізації та застосування набутої у навчально-виховному процесі системи компетенцій, що означені за таких умов диференційно-варіативними видозмінами» [6, с. 23]. Водночас С. А. Литвиненко проблему формування готовності майбутніх педагогів розглядає як складний, діалектичний і динамічний процес, що здійснюється у площині розв'язання протиріч, у просторі взаємодії особистості (суб'єктивного) і професії (об'єктивного) та постає як процес і результат становлення професійно-особистісної готовності [4, с. 3].

Таким чином, систематизувавши наведені вище визначення готовності майбутніх педагогів, можемо узагальнити їх домінанти: внутрішній стан (здібності) особистості; феномен цілісності; ознака професійної кваліфікації; результат цілеспрямованої підготовки. Зважаючи на це, професійна готовність фахівця є складним, багаторівневим, різноплановим, системним психічним і особистісним проявом самобутності людини.

У межах визначеного підходу рівень готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО має бути схарактеризований сукупністю певних параметрів, якими слугують визначені критерії та показники. Здійснення рухового режиму в ЗДО можливе за умови наявності необхідних практичних умінь та об'єктивної професійної підготовленості до фізкультурно-оздоровчої діяльності. Критеріями її оцінювання є сформованість таких *сфер: мотиваційно-ціннісної* (оволодіння професійно-орієнтованими знаннями, необхідними фахівцям дошкільної освіти для здійснення рухового режиму в умовах ЗДО); *інтелектуально-пізнавальної* (здатність застосовувати їх у практичній діяльності); *діяльнісно-рефлексивної* (оцінка студентами власної підготовленості до самовдосконалення, самореалізації, творчої професійної діяльності з дітьми). Також виокремлено *рівні готовності*: продуктивний (високий), конструктивний (середній), базово-репродуктивний (низький).

**Мета статті** – схарактеризувати результати психолого-педагогічної діагностики підготовки майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в закладі дошкільної освіти.

**Виклад основного матеріалу.** Для участі в експериментальному дослідженні нами було задіяно 12 груп (270 осіб), зокрема студентів II – IV курсів Рівненського державного гуманітарного університету, які здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр» за спеціальністю 012 «дошкільна освіта». Особливістю вибірки є те, що її склали особи жіночої статі (100%), це відображає гендерну специфіку факультету та характерно для такого виду спеціальності.

Педагогічний експеримент супроводжувався педагогічним моніторингом, у процесі якого розроблено й модифіковано діагностичний інструментарій для дослідження динаміки розвитку компонентів готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО.

Методики оцінки критеріїв сформованості структурних компонентів готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО передбачали використання:

- методик «Мотиви вибору професії» (В. А. Семиченко) та «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір, у модифікації А. Реана); анкетування та інтерв'ювання студентів, бесід, самооцінювання, спостереження під час практики (для визначення рівня сформованості готовності за мотиваційно-ціннісним критерієм);

- тестових завдань (для визначення рівня сформованості готовності за інтелектуально-пізнавальним критерієм);

- карток оцінювання рівня сформованості професійних умінь і навичок, необхідних для здійснення рухового режиму в ЗДО; опитувальника рефлексивності А. В. Карпова (для визначення рівня сформованості готовності за діяльнісно-рефлексивним критерієм).

Охарактеризуємо кожен із вищеозначених критеріїв докладніше:

*1. Характеристика рівня готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО за мотиваційно-ціннісним критерієм.*

Аналізуючи результати дослідження за методиками «Мотиви вибору професії» (В. А. Семиченко) та «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір, у модифікації А. Реана), виявлено, що мотиви вибору професії у майбутніх вихователів сформовані переважно на середньому рівні (49%). Ми припускаємо, що більшість майбутніх вихователів керуються звичай соціально-значущими мотивами (отримання достойної заробітної платні, прагнення до кар'єрного зростання тощо). Також слід відзначити, що частина майбутніх вихователів (32%) мають недостатній рівень сформованості мотивів вибору професії, оскільки в них переважають зовнішні негативні мотиви.

Лише незначна кількість опитаних (19%) мають високий рівень сформованості мотивів вибору професії, зокрема для них характерна орієнтація як на внутрішні, так і зовнішні позитивні мотиви (задоволення від роботи, бажання бути корисним людям тощо).

У наступному блоці нашого дослідження основну увагу було спрямовано саме на ставлення студентів до занять фізичною культурою, оскільки для здійснення рухового режиму в ЗДО майбутній вихователь сам повинен бути фізично розвинений і володіти всіма необхідними рухами. Недостатньо фізично розвинений та малоактивний педагог не здатен виховувати і розвивати в дошкільників любов

та інтерес до фізичної культури загалом і рухової активності зокрема. Також у цьому блоці було з'ясовано, як студенти орієнтуються у питаннях щодо здійснення рухового режиму в ЗДО та його оптимізації.

Формалізація відповідей студентів на низку запитань анкети, які змістовно відображають загальний рівень їхнього ставлення до занять фізичною культурою, здійснювалася на основі розрахунку квантилів розподілу. Зокрема, з метою визначення діапазонів базово-репродуктивного, конструктивного і продуктивного рівнів вираженості означених показників досліджуваних були обчислені квантилі розподілу ( $Q_{25}$ ,  $Q_{50}$ ,  $Q_{75}$ ) [3].

Досліджуваним було запропоновано узагальнити суб'єктивну позицію щодо ставлення до занять фізичною культурою, а також дати кількісну оцінку кожному релевантному запитанню, використовуючи заданий (фіксований) числовий континуум вираженості. Вираженість оцінки випробуваних стосовно кожного релевантного запитання анкети варіювалася в межах 5-бального діапазону (шкала від 1 до 5 балів): «категоричне неприйняття, незгода» – 1 бал; «принципова згода, прийняття» – 5 балів. Наприклад, на запитання «Яку роль відіграє фізична культура у вашому житті?» студентам було запропоновано кілька варіантів відповідей: «надзвичайно важливу» – 5 балів; «важливу» – 4 бали; «радше важливу, ніж не важливу» – 3 бали; «складно відповісти» – 2 бали; «не важливу» – 1 бал.

Значимо, що верхньою межею базово-репродуктивного рівня вираженості означених показників було взято перший квантиль ( $Q_{25}$ ), а нижньою межею продуктивного рівня їх вираженості – третій квантиль ( $Q_{75}$ ). Конструктивний діапазон вираженості ставлення до фізичної культури відповідав значенням релевантних показників випробуваних у проміжку між першим і третім квантилями. У підсумку це дозволило отримати додаткову інформацію стосовно специфіки сформованості готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО за мотиваційним компонентом.

Аналіз результатів дослідження за методиками «Мотиви вибору професії» (В. А. Семиченко) та «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір, у модифікації А. Реана), а також проведеного анкетування студентів дав змогу визначити узагальнений рівень сформованості показників готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО за мотиваційно-ціннісним критерієм. Таким чином, базово-репродуктивний рівень мотиваційної готовності притаманний 40% студентів, конструктивний рівень спостерігається у 39% досліджуваних, продуктивним рівнем володіють 21% опитаних.

Отже, отримано високий відсоток негативної мотивації значної частини майбутніх вихователів, зокрема у більшості з них нерозвинена внутрішня мотивація та переважають зовнішні стимули. Причина таких результатів криється у студентській невпевненості щодо рівня власних знань і вмінь здійснювати руховий режим у ЗДО, а також пов'язана з острахом наразити себе на невдачі й осуд колег. На наше переконання, невпевненість у власних силах також пов'язана із недостатніми знаннями з організації рухового режиму в ЗДО, про що свідчать результати запропонованих досліджень.

2. *Характеристика рівня сформованості інтелектуально-пізнавального критерію готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО.*

Для визначення інтелектуально-пізнавального критерію готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО нами були використані тесто-

ві завдання, за вирішення яких студенти отримували відповідну кількість балів.

Низький рівень оволодіння студентами базово-репродуктивними знаннями передбачав кількість балів у діапазоні від 1 до 15, конструктивний – від 16 до 27, продуктивний – від 28 до 35 (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Шкала оцінки рівня оволодіння майбутніми вихователями професійно-орієнтованими знаннями**

<i>Рівень</i>	<i>Сума балів</i>
Продуктивний	правильні відповіді на 28-35 запитань
Конструктивний	правильні відповіді на 16-27 запитань
Базово-репродуктивний	правильні відповіді на 1-15 запитань

Результати тестової контрольної роботи показали, що в студентів спеціальності «Дошкільна освіта» спостерігаються поверхові знання щодо основних принципів здійснення і видів рухового режиму в ЗДО; керівництва самостійною руховою діяльністю дошкільників; критеріїв індивідуалізації фізичного виховання; впливу фізичних навантажень, насамперед в умовах рухового режиму, на організм дитини.

На підставі проведених досліджень можемо констатувати, що продуктивний рівень знань притаманний лише 14% студентів, конструктивний виявлено у 40%, а базово-репродуктивний – у 46% опитаних.

3. *Характеристика діяльнісно-рефлексивного критерію готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО.*

Із метою дослідження рівня розвитку рефлексії в майбутніх вихователів використано методику діагностики рівня розвитку рефлексивності (опитувальник А. В. Карпова).

Аналіз проведеної методики дав змогу визначити рівень сформованості рефлексивності в майбутніх фахівців дошкільної освіти. Зокрема, продуктивний рівень продемонстрували 18% опитаних, конструктивний – 43%; базово-репродуктивний – 39%.

Наступний крок у нашому дослідженні – визначення переліку професійно-педагогічних умінь, які, на думку респондентів, уже сформовані в них і мають пріоритетне значення в процесі здійснення рухового режиму в ЗДО.

У ході діагностики було виокремлено такі *групи вмінь*: аналітико-рефлексивні, організаторські, прогностично-проективні, дидактичні, комунікативні, дослідницькі, діагностичні, рухові. Усі групи вмінь взаємопов'язані між собою, хоча кожна із них має свою специфіку. На підставі сформованості вмінь було зроблено висновок про готовність майбутнього педагога до здійснення рухового режиму в ЗДО.

Для визначення рівня сформованості професійних умінь було використано методи діагностики та самодіагностики сформованості професійних умінь майбутніх вихователів, спостереження за діяльністю майбутніх педагогів у період педагогічної практики в ЗДО, а також експертної оцінки діяльності студентів під час педагогічної практики.

Для проведення методу експертних оцінок було сформовано групу експертів з числа професорсько-викладацького складу кафедри педагогіки та психології (дошкільної та корекційної) імені професора Т. І. Поніманської РДГУ; кафедри теорії і методики дошкільної освіти ГНПУ імені Олександра Довженка; кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти КОПГА імені Тараса Шевченка;

кафедри педагогіки, психології та корекційної освіти РОППО; кафедри дошкільної педагогіки Мукачівського державного університету.

Визначаючи рівень підготовленості студентів до здійснення рухового режиму в ЗДО, ми застосували вимірювання сформованості професійно-педагогічних умінь за п'ятибальною шкалою: 0 балів – уміння не сформовані; 1 бал – уміння проявляються слабо; 2 бали – уміння проявляються в основному; 3 бали – уміння проявляються частково; 4 бали – уміння проявляються добре.

На основі прояву професійних умінь кожного рівня бали розподілили таким чином: високий рівень – 19-24 бали; середній рівень – 13-18 балів; достатній рівень – 7-12 балів; низький рівень – 0-6 балів.

Проаналізувавши отримані результати самооцінки студентами професійно-педагогічних умінь, які в них уже були сформовані, та оцінки цих умінь експертами, зрозуміли, що оцінки мають деякі розбіжності. Аналіз отриманих даних свідчить про те, що студенти дещо завищили свої вміння.

Таким чином, на думку студентів, на продуктивному рівні у них – аналітико-рефлексивні, організаторські та комунікативні вміння; на конструктивному рівні – прогностично-проективні, дидактичні та діагностичні; на базово-репродуктивному рівні – рухові та дослідницькі.

Особливе занепокоєння викликають студенти (а їх на базово-репродуктивному рівні 45%, тобто майже половина з усіх опитаних), професійно-педагогічні вміння яких знаходяться на низькому рівні. Хвилювання викликані тим, що до закінчення навчання у ЗВО професійно-педагогічні вміння знизяться, так і не сформувавшись у них на належному рівні.

Під час розробки методики вимірювання сформованості професійно-педагогічних умінь урахували, що результати вимірювання дадуть нам змогу з'ясувати стан готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО.

Отже, результати проведених пілотних емпіричних досліджень 270-ти опитаних засвідчили, що, самостійно оцінюючи рівень власних професійно-педагогічних умінь до здійснення рухового режиму в ЗДО, вони не завжди були об'єктивними, тобто завищили свої результати. У студентів також спостерігається недостатня сформованість рухових, дослідницьких, дидактичних та діагностичних умінь.

Результати, представлені на *рисунку 1*, показують, що діагностичні, комунікативні, прогностично-проективні та організаторські вміння студентів перебувають на середньому рівні, тобто сформовані на базі аналогічних умінь інших предметних дисциплін краще за інші вміння.

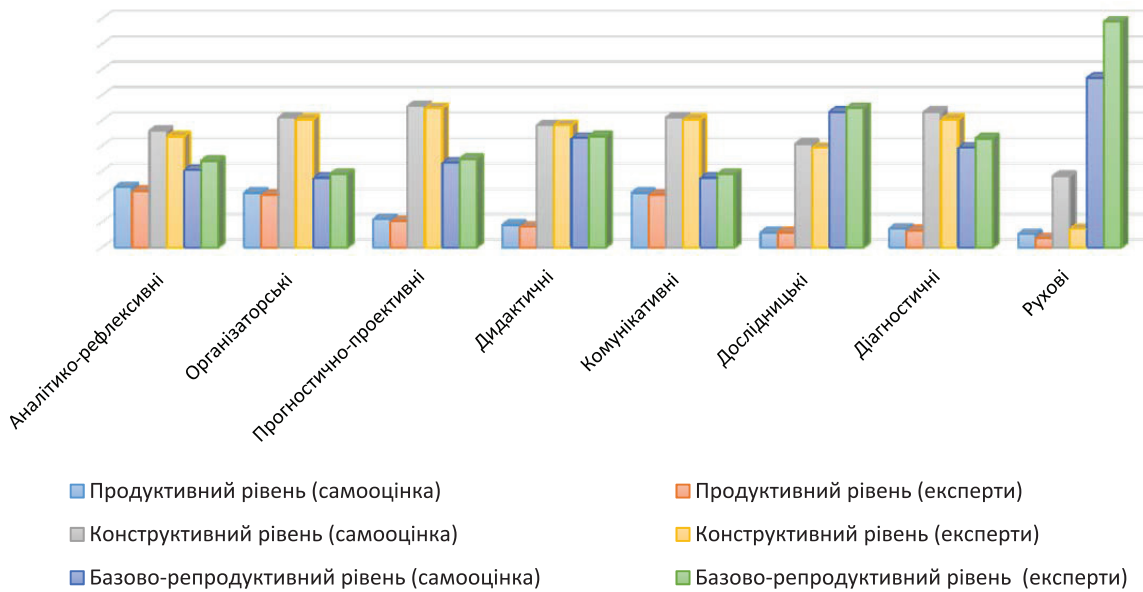


Рис. 1. Середні результати самооцінки професійно-педагогічних умінь студентів та оцінки їх експертами

Діагностика діяльнісно-рефлексивного критерію готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО виявила, що базово-репродуктивний рівень притаманний 42% опитаних, конструктивний – 43%, а продуктивний – 15 %.

Зібрані під час констатувального етапу експерименту дані свідчать про недостатній рівень готов-

ності майбутніх фахівців напряму 012 «дошкільна освіта» до здійснення рухового режиму в ЗДО. Узагальнені дані діагностики описаних вище критеріїв готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО представлено нами в таблиці 2.

Таблиця 2

**Узагальнені дані діагностики готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО (у % від загальної кількості опитаних)**

Рівні	Критерії готовності		
	Мотиваційно-ціннісний	Інтелектуально-пізнавальний	Діяльнісно-рефлексивний
Продуктивний	21	14	15
Конструктивний	39	40	43
Базово-репродуктивний	40	46	42

Результати констатувального етапу експерименту (див. рис. 2) вказують на недостатню вмотивованість майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО; несформованість умінь,

навичок і професійно важливих якостей для здійснення рухового режиму; необхідність організації та проведення цілеспрямованої діяльності щодо вдосконалення теоретичних знань і практичних умінь.

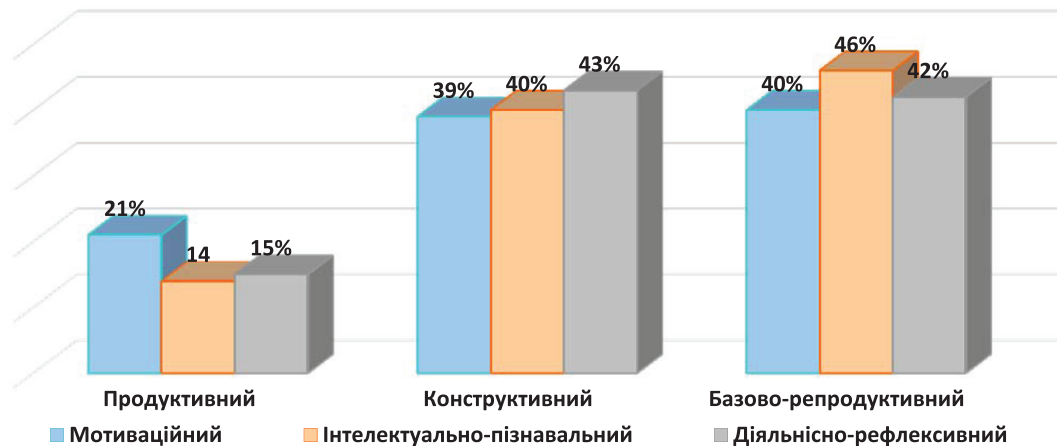


Рис. 2. Узагальнені дані діагностики готовності майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в ЗДО

На думку самих студентів, вони відчувають труднощі у питаннях діагностування рухового розвитку дітей та добору діагностичних методик і адаптації їх до рівня розвитку дітей; володіння технікою демонстрації вправ і рухів, що використовуються в роботі з дітьми; застосування сучасного обладнання в роботі з дітьми; швидкого реагування на нестандартні педагогічні ситуації, що виникали під час різних видів практик.

Таким чином, недостатньо сформовані професійно-педагогічні вміння, на нашу думку, пов'язані, із недостатньою кількістю аудиторних годин при вивченні курсу «Теорія і методика фізичного виховання та валеологічна освіта», розрахованого на 180 годин (5 кредитів ECTS), зокрема: лекційних – 50 годин, практичних – 40 годин, лабораторних – 10 годин, самостійної роботи – 80 годин. Форма підсумкового контролю успішності навчання – іспит. Достатню практичну підготовку студенти також не отримують, оскільки кількість годин, відведених на лабораторні заняття, досить мала – 10 годин.

Базово-репродуктивний рівень сформованості професійно-педагогічних умінь пояснюється низкою причин:

- *По-перше*, педагогічна практика починається не з першого курсу, а лише з другого. У загальному педагогічна практика передбачена навчальним планом у групах дітей раннього віку (тривалість – 3 тижні на II курсі) та дошкільного віку (тривалість – 6 тижнів на III курсі). Щодо виробничої практики, яка запланована на IV курсі, то вона є інспекторсько-методичною і полягає в реалізації студентами знань і вмінь, необхідних для організації роботи дошкільних закладів та управління ними, підвищення інтересу до професійно-організаторської діяльності, формуванні професійної майстерності, організаційно-педагогічних навичок, уміння творчо застосовувати теоретичні та методичні знання в практичній діяльності [2, с. 48]. Отже, під час проходження педагогічної практики студенти не отримують достатнього досвіду поетапного засвоєння професійних умінь щодо здійснення рухового режиму в ЗДО, з якими вони знайомі лише теоретично, це значно ускладнює і поглиблює проблему готовності до професійної діяльності.

- *По-друге*, присутність студентів у закладах дошкільної освіти є фрагментарним, лише під час практики (12 тижнів за 4 роки навчання, зокрема педагогічної практики – 9 тижнів), що не сприяє оптимальному формуванню стійкої мотивації до професійної діяльності, потреби постійної спільної діяльності з дітьми і здійснення рухового режиму в ЗДО.

- *По-третє*, не кожен заклад дошкільної освіти здатний надати студентам висококваліфіковану допомогу в здійсненні рухового режиму, оскільки педагоги не завжди можуть допомогти у виконанні

конкретних завдань, в окремих випадках самі відчувають певні труднощі в організації рухового режиму з дітьми, не володіють сучасними технологіями. Цілком логічно, що найефективнішу допомогу в здійсненні рухового режиму студенти отримують у тих закладах дошкільної освіти, де система роботи педагогів спрямована не лише на виховну і навчальну діяльність, а й на оздоровлення дітей. За таких умов проблема рухового розвитку дитини в навчально-виховному процесі є визначальною.

**Висновки.** Ураховуючи результати проведених досліджень зі студентами напряму підготовки «Дошкільна освіта», можемо стверджувати, що майбутні вихователі недостатньо готові до здійснення рухового режиму в закладі дошкільної освіти. Зважаючи на це, **подальшу нашу роботу** буде спрямовано на впровадження дослідно-експериментальної програми підготовки студентів у вищій школі до здійснення рухового режиму в закладах дошкільної освіти.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Витвицкая С. С. Структура и критерии готовности магистров образования к педагогической деятельности / С. С. Витвицкая // Вектор науки Тольяттинского Государственного Университета. – 2013. – № 2 (13). – С. 59–63. – (Серия «Педагогика, психология»).
2. Горобаха Н. М. Педагогічна практика за вимогами кредитно-модульної системи : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. напряму підгот. «Дошкільна освіта» / Н. М. Горобаха, Т. І. Поніманська. – Київ : ВД «Слово», 2009. – 280 с.
3. Ермолаев О. Ю. Математическая статистика для психологов : учебник / О. Ю. Ермолаев. – М. : Московский психолого-социальный институт : Флинта, 2002. – 336 с.
4. Литвиненко С. А. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / С. А. Литвиненко ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2005. – 39 с.
5. Максименко С. Д. Фахівця потрібно моделювати (наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності) / С. Д. Максименко, О. М. Пелех // Рідна школа. – 1994. – № 3–4. – С. 68–72.
6. Пелех Ю. В. Теоретико-методичні засади ціннісно-сислової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності майбутнього педагога до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ю. В. Пелех. – К., 2010. – 36 с.

Дата надходження до редакції: 17.09.2018 р.